

Nr 1329

Av herr **Eskel m. fl.**, i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 1132 i Första kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition 1970: 75 framläggs förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m. Vi ansluter oss till de i propositionen presenterade förslagen med den ändring som motiveras och framläggs i det följande.

Den hittills bedrivna lokaliseringspolitiken har i Värmlands län bidragit till en angelägen omstrukturering av samhället och haft positiva effekter på sysselsättningen. Det nu aktuella förslaget innebär en förbättring av stödets utformning, och speciellt den föreslagna utvidgningen av det allmänna stödområdet får ses som en positiv åtgärd. Detsamma gäller departementschefens uttalanden om en smidig tillämpning av stödbestämmelserna i gränsområdet mot det allmänna stödområdet. Det är dock sett mot bakgrund av länets svåra situation önskvärt att steget tas fullt ut så att hela Värmlands län inlemmas i stödområdet för att kunna åstadkomma den stabilisering av befolknings- och sysselsättningsunderlaget som förutsetts enligt målsättningen i Länsplanering 1967.

Befolknings- och sysselsättningsunderlaget i Värmlands län ökade under 1950-talet, men i en svagare takt än för riket i dess helhet. Sedan år 1960 redovisas däremot en kraftig minskning för länet, i huvudsak genom sysselsättningsförändringarna i jord- och skogsbruket, vilka påverkat utvecklingen i negativ riktning framför allt i länets norra och västra delar. Inom den s. k. basindustrin, järn- och stålverken samt pappers- och massaindustrin, har skett en rad strukturella förändringar som lett till arbetskraftbesparande åtgärder.

Procentuell befolkningsförändring under perioden 1950—1968

Län	Period			Totalt 1961—68
	1950—60	1961—65	1966—68	
Norrbottnens	+8,1	—0,8	±0,0	—0,8
Västerbottens	+3,3	—2,4	+0,3	—2,0
Jämtlands	—3,0	—6,3	—2,4	—8,5
Västernorrlands	+0,6	—2,8	—0,4	—3,2
Norra skogslänen	+2,8	—2,7	—0,3	—3,1
Gävleborgs	+2,9	±0,0	+0,3	+0,2
Kopparbergs	+6,8	—1,3	—0,7	—2,0
Värmlands	+3,3	—1,3	—0,7	—1,9
Södra skogslänen	+4,3	—0,9	—0,4	—1,2
Totalt	+3,5	—1,8	—0,4	—2,2

Folkmängden i hela Värmlands län reducerades från år 1960 till 1968 (slutet av resp. år) med nära 6 000 personer. Relativt sett är det en nedgång med nära 1,9 %. Inom norra stödområdet hade endast Jämtlands län en väsentligt ogynnsammare utveckling, vilket framgår av ovanstående tabell.

Av intresse i det här sammanhanget är att jämföra nedgången under 5-årsperioden 1961—1965 med 3-årsperioden 1966—1968. För norra skogslänen i dess helhet har de senaste åren inneburit en svagare minskning än tidigare, medan Värmlands och Kopparbergs län 1966—1968, alltså under den period lokaliseringsverksamheten börjat ge resultat, redovisar en nedgång som innebär i stort sett samma årliga reducering av befolkningsunderlaget som tidigare.

Nedanstående tabell, som är en redovisning av det genomsnittliga flyttningsnettot per år under olika perioder illustrerar mycket klart att de s. k. södra skogslänens ställning drastiskt försämrats under 1960-talet i förhållande till de norra skogslänen.

*Genomsnittlig årlig nettoflyttning under perioden 1950—1968,
absoluta tal*

Län	Genomsnittlig årlig nettoflyttning		
	1950—60	1961—65	1966—68
Norrbottnens	—1 112	—2 979	—2 198
Västerbottens	—1 074	—2 532	—1 129
Jämtlands	—1 218	—2 164	—1 173
Västernorrlands	—1 344	—2 490	—1 142
Norra skogslänen	—4 748	—10 165	—5 642

Län	Genomsnittlig årlig nettoflyttning		
	1950—60	1961—65	1966—68
Gävleborgs	— 598	—1 016	— 623
Kopparbergs	+ 35	—1 834	—1 560
Värmlands	— 448	—1 500	—1 079
Södra skogslänen	—1 011	—4 350	—3 262
Totalt	—5 759	—14 515	—8 904

Det som verkligen inger oro för framtiden är emellertid inte totalfolk­mängdens storlek i och för sig utan den *snedvridning av åldersstrukturen* som den redovisade utvecklingen medfört under hela 1960-talet. Även i detta avseende är en jämförelse mellan skogslänen av intresse. Som fram­går nedan hade Värmlands län år 1968 den minsta andelen av befolkningen i åldersgruppen 0—14 år och samtidigt den tillsammans med Jämtlands län största andelen i åldersgruppen 65-w år av samtliga här redovisade län.

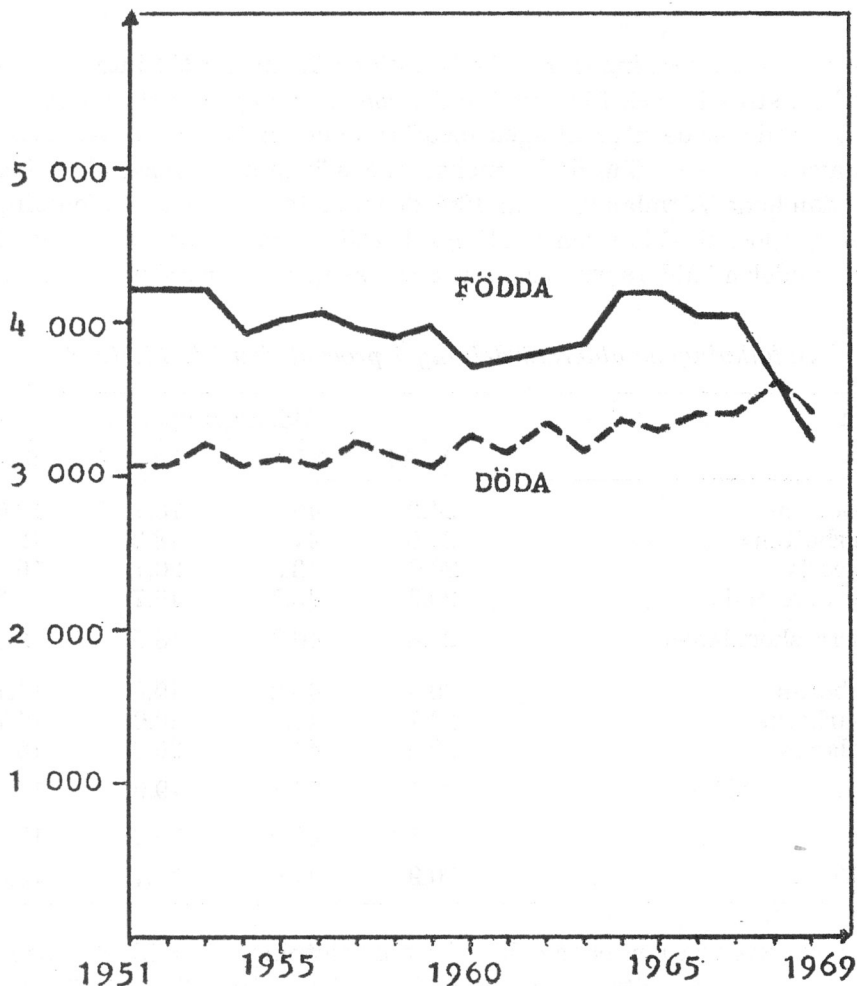
Befolkningens åldersfördelning i procent den 31. 12. 1968

Län	Åldersgrupper			
	0—14	15—49	50—64	65-w
Norrbottens	24,2	49,1	16,7	10,0
Västerbottens	22,0	47,7	18,3	12,0
Jämtlands	20,0	43,8	20,1	16,1
Västernorrlands	20,3	45,7	19,7	14,3
Norra skogslänen	21,8	46,9	18,5	12,8
Gävleborgs	20,5	45,2	19,0	14,7
Kopparbergs	20,7	44,6	20,0	14,7
Värmlands	20,0	44,8	20,0	15,2
Södra skogslänen	20,4	44,8	19,9	14,9
Totalt	21,1	45,9	19,2	13,8
RIKET	20,9	47,0	18,7	13,3

De konsekvenser den pågående åldersförskjutningen ger illustreras med all tydlighet av nativitets- och mortalitetstalens utveckling för länet under de senaste åren. Födelseöverskottet har successivt reducerats sedan mitten av 1960-talet och ersattes under år 1969 av ett *födelseunderskott*. För första gången i modern tid var antalet döda större än antalet födda. Förändringen är en indikation på att uttömningen i yngre arbetsföra familjebildande åldrar börjar ge sekundära effekter.

Det föreligger inga tecken på att den ovan redovisade befolkningsutvecklingen rent spontant skulle komma att brytas. Värmlands län har fortfarande en hög andel sysselsatta i jord- och skogsbruk. Fortsatta arbeidskraftsbesparande rationaliseringar, omlokaliseringar och nedläggelser inom den tunga råvarubearbetande industrin har aviserats.

Antal födda och döda i Värmlands län åren 1951—1969

Servicesektorn expanderar, men ytterst måste dess omfattning bli beroende av befolkningsunderlaget. När det gäller den lätta förädlingsindustrin har skett en betydande förnyelse inom länet under 1960-talet bl. a. genom det statliga lokaliseringsstödet medverkan. Det saknas inte anledning till

optimism, men en fortsatt stabilisering och utveckling förutsätter ökade regionalpolitiska åtgärder i form av statligt lokaliseringssöd till företagen och en aktiv medverkan från statens sida med utlokalisering av statliga företag och offentlig förvaltning för att ytterligare stimulera tillväxten i länet.

Den beräknade arbetskraftsutvecklingen för hela Värmlands län fram till år 1980 innebär ett ökat utrymme för ny sysselsättningskapande verksamhet. Sysselsättningsgapet kan, om man utgår från länets egna arbetskraftstillgångar, under 1970-talet komma att uppgå till 7 000 à 8 000 förvärvsarbetande män och kvinnor. Detta är ett nettoresultat. Till den siffran skall läggas den kompensation som kan krävas för nedläggelser av industrier, arbetskraftsbesparande rationaliseringar och viss omflyttning av industriell verksamhet. Om inte dessa personer kan sysselsättas i länet beräknas de drastiska åldersförändringarna fortsätta, och detta innebär att länets befolkningsproblem blir svårlösta även på längre sikt.

Länets planeringsråd har i sin regionalpolitiska målsättning räknat med en stabilisering av folkmängden för länet i dess helhet under 1970-talet. De verkligt avgörande resultaten förutsätter lösningar applicerade på länets spontant växande centrala område vid Väneren med Karlstad som huvudort. Det senare är ett uttalat önskemål i den regionalpolitiska målsättningen och som länsmyndigheterna också söker omsätta i praktisk politik.

Vi vill å andra sidan starkt understryka att Vänerområdets möjligheter i det hänseendet hittills varit begränsade. Som framgår nedan kunde Karlstadsregionen åren 1963—1967 bereda utkomst endast åt en mindre del, eller 3 200, av den befolkning på drygt 7 200 personer som flyttade ut från västra och norra Värmland under perioden.

Nettoutflyttning från norra och västra Värmland med fördelning på vissa destinationsområden perioden 1963—1967

Till	Från norra och västra Värmland	
Karlstadsregionen ¹⁾	3 157	} 4 080
Västra Sverige	1 056	
Stockholmsregionen	1 341	
Övriga Sverige	1 683	
Summa	7 237	

Ovanstående förändringar registrerades under en tid då Karlstadsregionen

¹ Karlstads, Grums, Kils, Forshaga kommunblock samt Hammarö köping.

nen hade sin hittills mest gynnsamma befolkningsexpansion. Bland landets 15 största A-centra låg Karlstad perioden 1961—1967 på fjärde plats om man rangordnar dessa efter procentuell ökning. Endast Västerås, Uppsala och Malmö hade en större relativ stegring. Situationen har emellertid försämrats väsentligt sedan år 1967. Befolkningsökningen i själva Karlstads stad blev under år 1968 endast omkring hälften av ökningen 1967, och för 1969 skedde en ytterligare halvering av tillväxten. Preliminärt redovisas för senaste året en befolkningsökning på ca 200 personer, vilket skall jämföras med en tillväxt på 1 200 i genomsnitt tidigare under 1960-talet och 1 500 personer som ett maximivärde (år 1964).

Försämringen är inte lika svår om man i tiden jämför hela Karlstadsregionen eller Karlstadsblocket men har ändå sådan omfattning att det inger en betydande grad av oro inför framtiden. Industrisysselsättningen i Karlstadsregionen har minskat under perioden 1961—1967, vilket innebär att den tidigare betydande folkmängdsökningen burits upp enbart av växande servicenäringar och offentlig förvaltning. Möjligheterna att finna underlag för en tillräckligt omfattande industriell expansion under 1970-talet blir mot den bakgrunden beroende av hur effektivt utvecklingen kan stödjas genom olika åtgärder.

Antalet industrisysselsatta i Karlstadsregionen och Kristinehamnsregionen år 1961, 1965 och 1967 enligt industristatistik

	1961	1965	1967
Karlstadsregionen	15 000	15 000	14 400
Kristinehamnsregionen	4 700	4 700	4 500
Summa	19 700	19 700	18 900

Från länets sida har i olika sammanhang, bl. a. i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 oktober 1966 och i utredningens enkät, framhållits att Värmlands län för en angelägen stabilisering av befolknings- och sysselsättningsunderlaget är beroende av att stödmöjligheterna kan tillämpas inom länet i dess helhet.

Det är för en balanserad länsutveckling ett krav att olika former av statligt lokaliseringsstöd kan beviljas även i de delar av länet som i propositionen föreslås ligga utanför stödområdet. Områdets "egen" spontana utveckling är inte tillräcklig för att skapa balans mellan länets olika delar, vilket framgått av den ovanstående sifferredogörelsen. Hittills har olika former av stimulans utgått till företag främst i Kristinehamn, Forshaga, Molkom, Kil och Vålberg. Punktvis har därigenom skett en viss industriell omvandling och utveckling, men regionen är fortfarande i väsentlig utsträckning ett skogsindustriområde. Någon mer betydande spontan ökning

av sysselsättningen i en vid sektor av industrin kan inte väntas inom länets centrala delar.

Vi vill därför betona att de argument som redovisas i propositionen för Falun- och Borlängeblockens införande i stödområdet har samma valör och samma tyngd när det gäller Karlstadsregionen och Kristinehamnsregionen (vari ingår jämväl Storfors köping) i Värmlands län.

Ett införande av dessa båda regioner i stödområdet skulle medföra, att detta kommer att omfatta hela länet.

Befolkningsutvecklingen under 1960-talet har som ovan redovisats även efter norrländska förhållanden varit ogynnsam i både Kopparbergs och Värmlands län. Tillväxten i centralorten Karlstad är nu väsentligt svagare än tidigare. Den regionalpolitiska målsättningen utgår, liksom i Kopparbergs län, från att den expansion som skall ge väsentliga och varaktiga resultat kan skapas endast i länets huvudorter. På samma sätt har de för översiktsplaneringen ansvariga i båda länen fört fram sina huvudorter som s. k. storstadsalternativ i avsikt att inom ett större näringsgeografiskt sammanhängande område åstadkomma en mera allsidig struktur ägnad att skapa den från social och ekonomisk synpunkt nödvändiga balansen i den regionala utvecklingen.

Ett särskilt motiv för en utvidgning av stödmöjligheterna till att gälla även de centrala delarna av Värmlands län har med den praktiska tillämpningen att göra och med de uppenbara risker för en snedvridning av den lokaliseringpolitiska verksamheten när gränsen delar ett näringsgeografiskt, politiskt och administrativt väl sammanhängande område. De olika delarna av länet är inga fristående regionala enheter utan sammanvävda i ett funktionellt mönster med ömsesidiga beroenden både industriellt sett och när det gäller den offentliga och privata servicen.

Om icke under den hittillsvarande försöksverksamheten ganska betydande punktvisa stödåtgärder vidtagits inom de delar av länet, som icke tillhört stödområdet, skulle förhållandena ha varit ännu ogynnsammare än de nu blivit.

Sammanfattningsvis talar obestridligt övervägande skäl för att hela länet, även dess huvudort, i fortsättningen skall ingå i stödområdet.

Vi vill speciellt peka på de förändringar i åldersstrukturen som skett i länet under senare år och som under år 1969 för första gången i modern tid resulterat i ett födelseunderskott för hela länet. De framtida perspektiven är bl. a. mot den bakgrunden så pass oroande att de påkallar snabba lokaliseringpolitiska lösningar, applicerbara även på länets centrala delar. De slutsatser som i det avseendet dragits när det gäller Kopparbergs län är fullt relevanta också för Värmlands län.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställer vi,

